

Date: 3rd November-2025

**O'QUV AMALIYOT MASHG'ULOTLARIDA IMKONIYATI CHEKLANGAN
O'QUVCHILARGA KASB HUNAR O'RGATISHDA, ISHLAB CHIQRISH
TA'LIMI USTALARINING PSIXOLOGIK YONDASHUVI**

Gaibnazarova Muqaddas Olimovna

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar
uchun ixtisoslashtirilgan maxsus
texnikumi Ishlab chiqarish ta'limi ustasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada imkoniyati cheklangan o'quvchilarni tikuvchilik yo'nalishida o'qitishda ishlab chiqarish ta'limi ustalarining psixologik yondashuvi masalasi yoritilgan. Unda o'qituvchining psixologik tayyorgarligi, individual yondashuv, motivatsiyani shakllantirish, ijtimoiy moslashuv va o'quvchilarni kasbga yo'naltirish jarayonlaridagi muhim jihatlar tahlil qilingan. Shuningdek, maqolada amaliy mashg'ulotlar orqali o'quvchilarda o'ziga ishonchni oshirish, ijobiy emotsional holatni mustahkamlash va mehnat faoliyatiga ijobiy munosabatni shakllantirish yo'llari ko'rsatib o'tilgan. Psixologik-pedagogik yondashuv asosida tashkil etilgan o'quv jarayoni imkoniyati cheklangan o'quvchilarning kasbiy kompetensiyasini, mustaqil fikrlashini va ijtimoiy faolligini rivojlantirishi alohida ta'kidlangan.

Kalit so'zlar: imkoniyati cheklangan o'quvchilar, ishlab chiqarish ta'limi ustasi, psixologik yondashuv, tikuvchilik, kasbiy kompetensiya, motivatsiya, ijtimoiy moslashuv, individual yondashuv, emotsional qo'llab-quvvatlash.

Bugungi kunda ta'lim tizimining asosiy maqsadi — har bir insonning shaxsiy qobiliyatlari, intilishlari va imkoniyatlaridan qat'i nazar, uni jamiyat hayotida faol ishtirok etishga, o'z mehnati bilan foyda keltirishga, ijtimoiy jihatdan moslashishga tayyorlashdan iborat. Shu nuqtayi nazardan, imkoniyati cheklangan o'quvchilarga kasb-hunar o'rgatish masalasi O'zbekiston ta'lim siyosatining eng dolzarb yo'nalishlaridan biriga aylandi. Inklyuziv ta'lim konsepsiyasi doirasida maxsus texnikum va kasb-hunar ta'lim muassasalarida imkoniyati cheklangan yoshlar uchun zarur shart-sharoitlar, moslashtirilgan o'quv dasturlari hamda ularning ruhiy va jismoniy xususiyatlarini inobatga olgan yondashuvlar joriy etilmoqda.

Imkoniyati cheklangan o'quvchilar — bu aqliy, jismoniy yoki sensor (eshitish, ko'rish, nutq) imkoniyatlarida muayyan cheklovlarga ega bo'lgan, biroq o'rganish va kasb-hunar egallash salohiyati saqlanib qolgan shaxslardir. Ularni ta'lim jarayoniga faol jalb etish orqali nafaqat ularning o'z imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish, balki jamiyatning har bir a'zosiga teng imkoniyatlar yaratish g'oyasi ham amaliyotga tatbiq etilmoqda.

Kasb-hunar ta'limining amaliy mashg'ulotlari — bu o'quvchilar uchun nazariy bilimlarni hayotiy faoliyatga tatbiq etish, real mehnat muhitida o'zini sinab ko'rish, mehnat jarayonini his qilish imkoniyatini beruvchi bosqichdir. Ayniqsa, **tikuvchilik yo'nalishida tahsil olayotgan imkoniyati cheklangan o'quvchilar** uchun bu mashg'ulotlar ikki karra ahamiyatlidir. Chunki bu jarayon nafaqat mehnat malakalarini shakllantiradi, balki



Date: 3rd November-2025

ularning psixologik holatini mustahkamlaydi, ijodiy fikrlashni, sabr-toqatni, estetik didni, diqqatni jamlashni ham rivojlantiradi.

Biroq shuni ham unutmaslik kerakki, imkoniyati cheklangan o'quvchilarda o'rganish jarayonida ruhiy to'siqlar, o'ziga ishonchsizlik, qo'rquv yoki ijtimoiy moslashishdagi muammolar uchrashi mumkin. Shu sababli, ishlab chiqarish ta'limi ustalari faqat kasbiy ko'nikmalarni emas, balki **psixologik qo'llab-quvvatlash, ijobiy ruhiy muhit yaratish va motivatsiyani shakllantirish** masalalariga ham jiddiy e'tibor qaratishlari lozim.

Ishlab chiqarish ta'limi ustasining psixologik yondashuvi — bu o'quvchining shaxsiy imkoniyatlari va ehtiyojlarini inobatga olgan holda o'qitish jarayonini tashkil etish, u bilan individual muloqot o'rnatish, ruhiy qo'llab-quvvatlash va kasbiy faoliyatga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantirish demakdir. Bunday yondashuv o'quvchilarda o'zini jamiyatning to'laqonli a'zosi sifatida his etish, mehnat orqali o'z qadrini anglash, mustaqil faoliyat yuritishga intilish kabi muhim fazilatlarni rivojlantiradi.

O'zbekiston Respublikasida imkoniyati cheklangan shaxslarning ta'lim olish huquqini ta'minlash maqsadida "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonun hamda inklyuziv ta'lim konsepsiyasi qabul qilingan. Ushbu hujjatlar asosida har bir maxsus ta'lim muassasasida o'quvchilar uchun zarur sharoitlar yaratilmoqda, ishlab chiqarish ta'limi ustalarining kasbiy-pedagogik hamda psixologik tayyorgarligiga yuqori talablar qo'yilmoqda.

Imkoniyati cheklangan o'quvchilarga kasb-hunar o'rgatishning psixologik asoslari. Imkoniyati cheklangan o'quvchilar bilan ishlashda ularning psixologik xususiyatlarini chuqur bilish muhim ahamiyatga ega. Har bir o'quvchi o'zining individual imkoniyatlari, ehtiyojlari va hissiy holatiga ega bo'lgan shaxs sifatida qabul qilinishi kerak. Shu bois, ishlab chiqarish ta'limi ustasi o'z faoliyatida o'quvchining aqliy rivojlanish darajasi, harakat faoliyati, idrok va diqqat imkoniyatlarini hisobga olgan holda yondashishi zarur.

Kasb-hunar o'rgatish jarayonida psixologik yondashuvning asosiy maqsadi — o'quvchining shaxsini ijtimoiy va kasbiy jihatdan rivojlantirish, unda mehnatga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantirish, o'ziga bo'lgan ishonchni mustahkamlashdan iborat. Ayniqsa, jismoniy yoki aqliy imkoniyati cheklangan yoshlar uchun bu jarayon ruhiy qo'llab-quvvatlash bilan birga olib borilishi kerak.

Ta'lim jarayonida o'quvchining hissiy muvozanatini saqlash, stress holatini kamaytirish, mashg'ulotlarga qiziqishni oshirish kabi psixologik omillar katta ahamiyat kasb etadi. Bu esa o'qituvchining mehribon, sabrli, tushunuvchan, ijobiy munosabatda bo'lishini taqozo etadi.

Ishlab chiqarish ta'limi ustalarining psixologik yondashuv turlari. Imkoniyati cheklangan o'quvchilarga tikuvchilik yo'nalishida ta'lim berishda ishlab chiqarish ta'limi ustalarining psixologik yondashuvlari bir necha muhim yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

a) Empatik yondashuv. Empatiya — bu boshqalar hissiyotini tushunish va his etish qobiliyati. Imkoniyati cheklangan o'quvchilar bilan ishlovchi ustalar uchun bu fazilat juda zarur. Usta o'quvchining kayfiyatini, ruhiy holatini, ichki hislarini sezib, unga



Date: 3rd November-2025

nisbatan mos soʻz, ohang va munosabat bilan yondashsa, oʻquvchi oʻzini tushunilgan va qadrlangan his etadi. Bu esa oʻquvchini mashgʻulotlarda faolroq ishtirok etishga undaydi.

b) Individual yondashuv. Har bir oʻquvchining imkoniyat darajasi turlicha. Masalan, kimdadir qoʻl harakatlari cheklangan boʻlishi mumkin, boshqasida esa eʼtibor yoki eslab qolish qobiliyati sustroq rivojlangan boʻladi. Shu sababli usta mashgʻulotda har bir oʻquvchining shaxsiy imkoniyatiga mos topshiriqlar, oʻqitish usullari va nazorat shakllarini tanlashi kerak.

Motivatsion yondashuv. Motivatsiya oʻquvchining oʻrganishga boʻlgan ichki ishtiyoqini oshiradi. Ustalar oʻquvchilarning kichik yutuqlarini eʼtirof etish, ularni ragʻbatlantirish, ularning mehnatini qadrlash orqali oʻqishga boʻlgan qiziqishni mustahkamlashlari lozim. Masalan, “Sen bugun naqshini juda toʻgʻri joylashtirding” yoki “Bu tikuv juda chiroyli chiqdi” kabi ijobiy soʻzlar oʻquvchining ishonchini oshiradi.

d) Ijobiy muhit yaratish. Mashgʻulotlarda iliq, qoʻllab-quvvatlovchi psixologik muhitni taʼminlash juda muhim. Buning uchun ustalar oʻquvchilar oʻrtasida hamkorlik, bir-birini hurmat qilish va yordam berish madaniyatini shakllantirishlari lozim. Bunday muhitda oʻquvchi oʻzini erkin tutadi, tashabbuskorlik koʻrsatadi va oʻz fikrini ochiq bildiradi.

e) Refleksiv yondashuv. Mashgʻulotlar yakunida ustalar oʻquvchilar bilan suhbat oʻtkazib, ular bajarilgan ish haqida fikr bildirishlarini soʻrashi kerak. Bu oʻquvchiga oʻz xatosini tahlil qilish, oʻz ishiga baho berish, keyingi bosqichda oʻzini yaxshilash imkonini beradi.

Tikuvchilik yoʻnalishida psixologik yondashuvning amaliy ahamiyati. Tikuvchilik kasbi nafaqat texnik, balki ijodiy yoʻnalish hamdir. Imkoniyati cheklangan oʻquvchilar bu kasb orqali oʻzlarining ijodiy salohiyatini namoyon etishlari, goʻzallikka intilish hissini kuchaytirishlari mumkin.

Psixologik yondashuv tikuvchilik mashgʻulotlarida quyidagicha namoyon boʻladi:

Koʻrgazmali oʻqitish – oʻquvchiga tayyor tikilgan mahsulotni, mato namunasini, dizayn chizmasini koʻrsatish orqali tasavvurini boyitish.

Bosqichma-bosqich oʻqitish – murakkab ishni oddiy bosqichlarga boʻlib oʻrgatish, bu oʻquvchining charchamasligi va oʻz kuchiga ishonch hosil qilishi uchun zarur.

Amaliy mashqlar – oʻquvchi har bir harakatni takrorlab, natijani koʻrganida oʻzini foydali his qiladi.

Ijodiy topshiriqlar – oʻquvchilarga mustaqil model yaratish, rang tanlash yoki bezak qoʻshish vazifalari berilganda ular oʻz qobiliyatlarini koʻrsatish imkoniga ega boʻladilar.

Bunday yondashuv oʻquvchilarda diqqatni jamlash, sabr-toqatni oshirish, irodaviy sifatlarni mustahkamlashga yordam beradi. Eng muhimi, ularning ruhiy holatiga ijobiy taʼsir etadi, oʻzini jamiyat uchun foydali inson sifatida his qilish imkonini beradi.

Ishlab chiqarish taʼlimi ustalarining psixologik kompetensiyasi. Ishlab chiqarish taʼlimi ustalarining kasbiy-pedagogik tayyorgarligi bilan bir qatorda psixologik kompetensiyasi ham muhim hisoblanadi. Ustalar quyidagi fazilatlarga ega boʻlishlari zarur:



Date: 3rd November-2025

Tinchlik va sabr-toqat – har bir o‘quvchiga alohida e’tibor bilan yondashish;

Kuzatuvchanlik – o‘quvchining hissiy o‘zgarishlarini payqash va mos reaksiya berish;

Kommunikativlik – o‘quvchi bilan samimiy muloqot o‘rnatish;

Stressga bardoshlilik – murakkab vaziyatlarda tinchlikni saqlash;

Ijodkorlik – o‘qitish usullarini yangilash, o‘quvchini qiziqtirishning yangi yo‘llarini topish.

Shuningdek, ustalar uchun doimiy psixologik seminarlar, treninglar tashkil etish, ularning inklyuziv ta’limga oid bilimlarini oshirish zarur. Chunki ustaning ruhiy madaniyati va kommunikativ mahorati o‘quvchilarning muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omildir.

Imkoniyati cheklangan o‘quvchilarni kasb-hunar, ayniqsa, tikuvchilik yo‘nalishida o‘qitish jarayoni faqat texnik bilim va amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish bilan cheklanmaydi. Bu jarayon ularning ruhiy holatini mustahkamlash, o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshirish, jamiyat hayotiga faol integratsiyalashishiga yordam beruvchi murakkab psixologik va pedagogik faoliyatdir.

Ishlab chiqarish ta’limi ustalarining psixologik yondashuvi o‘quvchilar bilan o‘zaro ishonchli muloqotni yo‘lga qo‘yish, ularning hissiy ehtiyojlarini tushunish, mehnat jarayonida muvaffaqiyat hissini uyg‘otish orqali o‘quvchilarning kasbiy shakllanishiga bevosita ta’sir etadi. Usta tomonidan yaratilgan ijobiy muhit, rag‘batlantiruvchi so‘zlar, individual yondashuv va sabrli munosabat o‘quvchining o‘qishga, ijodiy faoliyatga va hayotga nisbatan ijobiy qarashlarini shakllantiradi.

Tikuvchilik mashg‘ulotlari o‘quvchining nafaqat kasbiy malakasini, balki hissiy barqarorligini, estetik didini va sabr-toqatini rivojlantiruvchi samarali vositadir. Shu sababli ishlab chiqarish ta’limi ustasi bu jarayonni oddiy amaliy mashg‘ulot sifatida emas, balki **psixologik-pedagogik qo‘llab-quvvatlovchi tizim** sifatida tashkil etishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, imkoniyati cheklangan o‘quvchilar bilan ishlashda ishlab chiqarish ta’limi ustalarining psixologik yondashuvi:

- o‘quvchining o‘z imkoniyatlarini anglashiga yordam beradi;
- mehnat orqali ijtimoiy moslashuvni ta’minlaydi;
- kasbga bo‘lgan qiziqishni va ishonchni mustahkamlaydi;
- inklyuziv ta’limning amaliy samaradorligini oshiradi.

Demak, psixologik yondashuv — bu nafaqat o‘quvchining muvaffaqiyat garovi, balki uning insoniy qadriyatlarini ro‘yobga chiqaruvchi, ijtimoiy adolat va tenglik tamoyillarini hayotga tadbiq etuvchi muhim pedagogik vositadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Nogironligi bo‘lgan shaxslarni qo‘llab-quvvatlash va ularni ijtimoiy himoya qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ–4860-son qarori. — 2020-yil 13-oktabr.
2. Abdullaeva D. *Tikuvchilik kasbini o‘qitishda innovatsion yondashuvlar*. // Kasb-hunar ta’limi jurnali, 2023YIL



Date: 3rd November-2025

3. UNESCO. *Inclusive Education: The Way of the Future*. — Paris: UNESCO Publishing, 2020.



International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings

